

Eidsvoldforsamlingen og den politiske udvikling i Norge endnu en rum tid derefter.

De tre forfattere har hver sit særlige interessefelt, henholdsvis den politiske historie, den økonomiske historie og ånds- og personhistorien. Tilsammen er de en god repræsentation for væsentlige sider af moderne dansk historieforskning og — selv om de i stor udstrækning har måttet bygge på norske undersøgelser — vel også for dens syn på unionshistorien i 18. århundrede. Hvis man sammenligner deres og førende nutidige norske historikers behandling af emnet, er det for hovedpunkters vedkommende muligt at konstatere en vis, om end beskedent gensidig tilnærmelse siden Edv. Holms og Sars' tid. Fra norsk side er man gennemgående i højere grad end før villig til at indrømme, at den danske politik overfor Norge i visse henseender har gjort landet gavn, at den i sine hovedtræk var en naturlig realisation af helstatsideen, og at den i alle tilfælde bør bedømmes ud fra samtidens forudsætninger. Danskerne ser til gengæld Norges udskillelse af helstaten som en rimelig og nødvendig følge af folkets materielle og åndelige udvikling og er i hvert fald for enkeltes vedkommende i stand til at betragte den norske nationale bevægelse med dybere forståelse og sans for den egentlige norskheds ret overfor det dansk-norske; om det sidste vidner, hvad dr. la Cour (s. 89 ff.) skriver om det norske sprogs »umiddelbart gribende« skæbne, »Unionens dybestvirkende Følge for Folket«. På dette fælles grundlag vil det være muligt at føre en frugtbar diskussion om mere underordnede spørgsmål, hvor danske og norske særstandpunkter — af dem er der usægtelig ikke få — kan hævdes uden brod mod den anden part, i visse tilfælde også nærme sig hinanden, efterhånden som vor viden bliver sikrere. Det er allerede sket med opfattelsen af regeringens økonomiske politik, og Alb. Olsens påvisning af, at Norge hvad industrien angår blev bedre behandlet end den danske provins, kan vistnok i hovedsagen finde udbredt tilslutning hos norske forskere. På dette og andre områder giver de tre afhandlinger gode tilskyndelser til fortsat studium.

Poul Bagge.

Som et led i kæden af publikationer fra »Institutet for Historie og Samfundsøkonomi« angaaende danske socialforhold i 1800-tallet har arkivar Harald Jørgensen udsendt »Studier over det offentlige Fattigvæsens historiske Udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede« (Kbh. 1940, 426 Sider). Alle, der arbejder med 1800-tallets historie, har sikkert hilst dette værk med glæde. Naar en

faghistoriker gennemarbejdede det arkivstof, der her forelaa, maatte der kunne fremdrages et værdifuldt og tungtvejende socialhistorisk materiale, og man vilde kunne faa en uhildet vurdering af, hvorledes det offentlige løste en af sine vigtigste og vanskeligste opgaver.

For forfatteren har det administrationshistoriske øjensynlig været hovedsagen, uden at det dog har været muligt at løse denne mere begrænsede opgave fuldt ud; materialet har været for stort til at tillade en udtømmende behandling. Harald Jørgensen har med rette ment, at det under de forhold var mere værdifuldt at foretage en effektiv behandling af enkelte fattigarkiver end at tage overfladiske stikprøver i flere. Foruden akter fra centraladministrationen har han gennemgaaet et stort antal sognekaldsarkiver (med en del stof ogsaa for tiden før 1800), men kun 4 sogneraadsarkiver og 5 arkiver fra mellemstore købstæder, hvortil kommer et forholdsvis lille antal trykte fremstillinger. De store provinsbyer og København er ikke med.

Da forholdene viser sig at være ret ensartede i de forskellige kommuner, er der rimelig grund til at formode, at det indvundne resultat er nogenlunde almengyldigt; men man kunde have ønsket et bredere grundlag, baade med hensyn til byerne og (om muligt) sogneraadsarkiverne. Det skal fuldelig indrømmes, at der — som forfatteren selv fremhæver — er foretaget et pionerarbejde med dette værk, og man er taknemmelig for, at Harald Jørgensen har gennemarbejdet et saa stort stof, som han har; men det skulde ikke synes umuligt for Institutet for Historie og Samfundsøkonomi at finde frem til en kollektiv løsning af den slags arbejdsproblemer.

En række linier er klart og sikkert trukket op: forudsætningerne for loven af 1803, især Poul Chr. Stemanns betydningsfulde forslag og forsøgene med naturalforplejning, der er Stemanns kongstanke og navnlig har muligheder under prisfaldsperioden, men efterhaanden opgives som upraktisk. Der er problemet om kommunens forsørgelsespligt, der fører til de hensynsløse fordrivelser af fattigfolk, der befrygtes at kunne falde til byrde, og senere til betydelig politisk modsætning mellem land og by, mens centraladministrationen baade her og ellers arbejder for en human administration, men kun har ringe mulighed for at gennemføre den. Der er regeringens forsøg paa at forbedre fattighusene paa landet og hindre udlicitation af børn — i det hele maa det lokale selvstyre staa en del for skud. Man kan ogsaa anføre den almindelige interesse for at oprette fattiggaarde paa landet i 1860'erne, forsøg paa en radikal løsning, der dog heller ikke formaar at fjerne tiggeriet. Med stor virkning fremhæves, hvorledes modtagelse af fattighjælp

først efterhaanden bliver fastslaaet som noget nedværdigende: gennem regeringens bestemmelse af 1824 om begrænsning af retten til at indgaa ægteskab, ved den opfattelse, der gør sig gældende i provinsialstænderne, og endelig ved de fattigforsørgedes deklassering i junigrundloven.

Derimod maa det beklages, at forfatteren ikke har ment at kunne gaa nærmere ind paa antallet af fattigforsørgede i forhold til folketallet, og at der kun for een landkommune i 1860'erne har kunnet foretages en opgørelse af aarsagerne til trang. Værkets opbygning er temmelig ubekvem for læseren: i bogens første halvdel foretages en gennemgang af regeringens og lovgivningsmagtens synspunkter gennem hele perioden, herunder fattigkommissionen 1869 og rigsdagspolitik, hvilket fylder over halvdelen af bogen; medens den anden halvdel indeholder en redegørelse for, hvorledes forholdene virkelig formede sig ude i kommunerne. Unægtelig opnaar forfatteren paa denne maade en stærk modsætningsvirkning mellem teori og praksis; men man bliver nødt til at læse første halvdel en gang til, hvis man vil kunne vurdere lovgivningen. Det sammenfattende slutningsafsnit kan kun delvis bøde paa dette misforhold i opbygningen.

Værket er helt igennem baaret af en naturlig medfølelse med den elendighed og nød, der skildres, uden at fremstillingen paa nogen maade viger bort fra princippet om en varsom vurdering. Noget mere tilfældigt forekommer begyndelsesafsnittet om udlandets forhold¹, og det havde været ønskeligt at faa en nærmere redegørelse for forholdene i Tyskland, hvor forfatteren selv konstaterer forbillede for den danske fattiglovgivning, for Norge og Sverige og især for Hertugdømmerne. *Kjeld Winding.*

Journalist-Erindringer er sjælden byggede op med videnskabelig Sans. De kan bringe værdifuldt Stof, men som Regel glimtvis og uordnet mellem Fortællingens utallige Krogveje. Efter Franz v. Jessens Forudsætninger var der paa Forhaand Grund til at vente noget andet og mere af ham. Han har ikke alene lagt Vægt paa at holde en bestemt Linie i sin Journalistik med fast nationalpolitisk Sigte, han har ogsaa behandlet Data og

¹ Man bliver lidt betænkelig ved at se en saa kategorisk dom som denne om forholdene i England ved slutningen af 1700-tallet: »Omtrent samtidig slog den moderne Fabriksindustri afgørende igennem og tilintetgjorde fuldstændig det gamle Haandværk« (s. 21). — især da forfatteren anfører første bind af J. H. Clapham's »An economic history of modern Britain« som kilde. Mærkelig nok anfører forfatteren ikke Sidney og Beatrice Webb's store værk om den engelske fattigforsorg.